

# Lannskede gamla kyrka

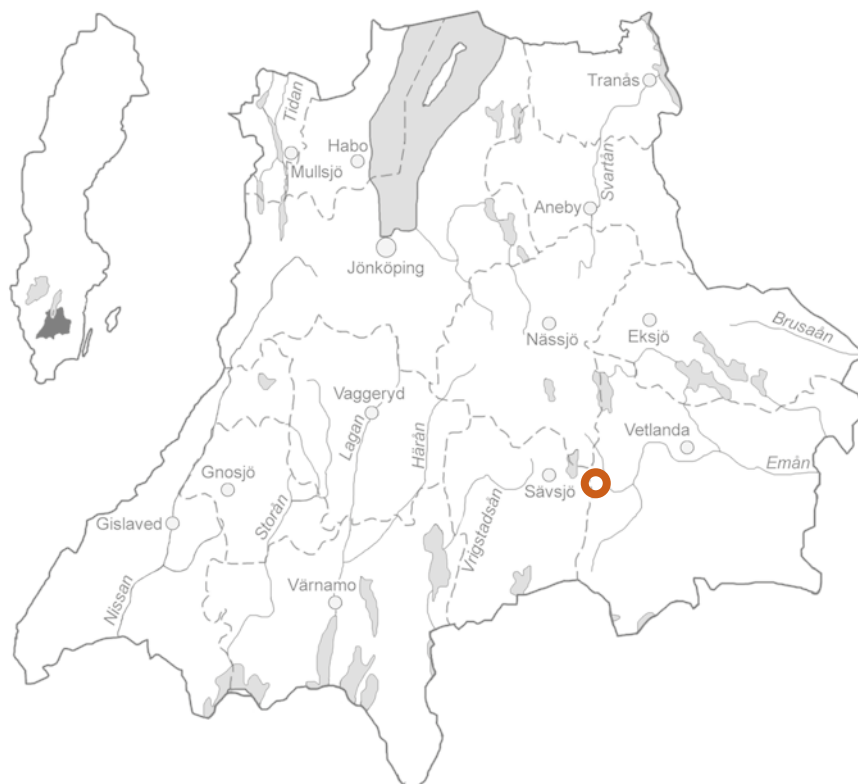
Antikvarisk förundersökning med kartering av fasadputs,  
Lannskede socken i Vetlanda kommun, Jönköpings län, Växjö  
stift





## Lannaskede gamla kyrka

Antikvarisk förundersökning med kartering av fasadputs,  
Lannaskede socken i Vetlanda kommun, Jönköpings län, Växjö  
stift



Jönköpings läns museums dnr: 2022-137

Rapport: Margareta Olsson

Fotografier och kartering: Gunnel Rosenquist och Margareta Olsson

Grafisk mall: Anna Stålhammar

Distribution: Digital pdf

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: [info@jkpglm.se](mailto:info@jkpglm.se)

[www.jkpglm.se](http://www.jkpglm.se)

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:

© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

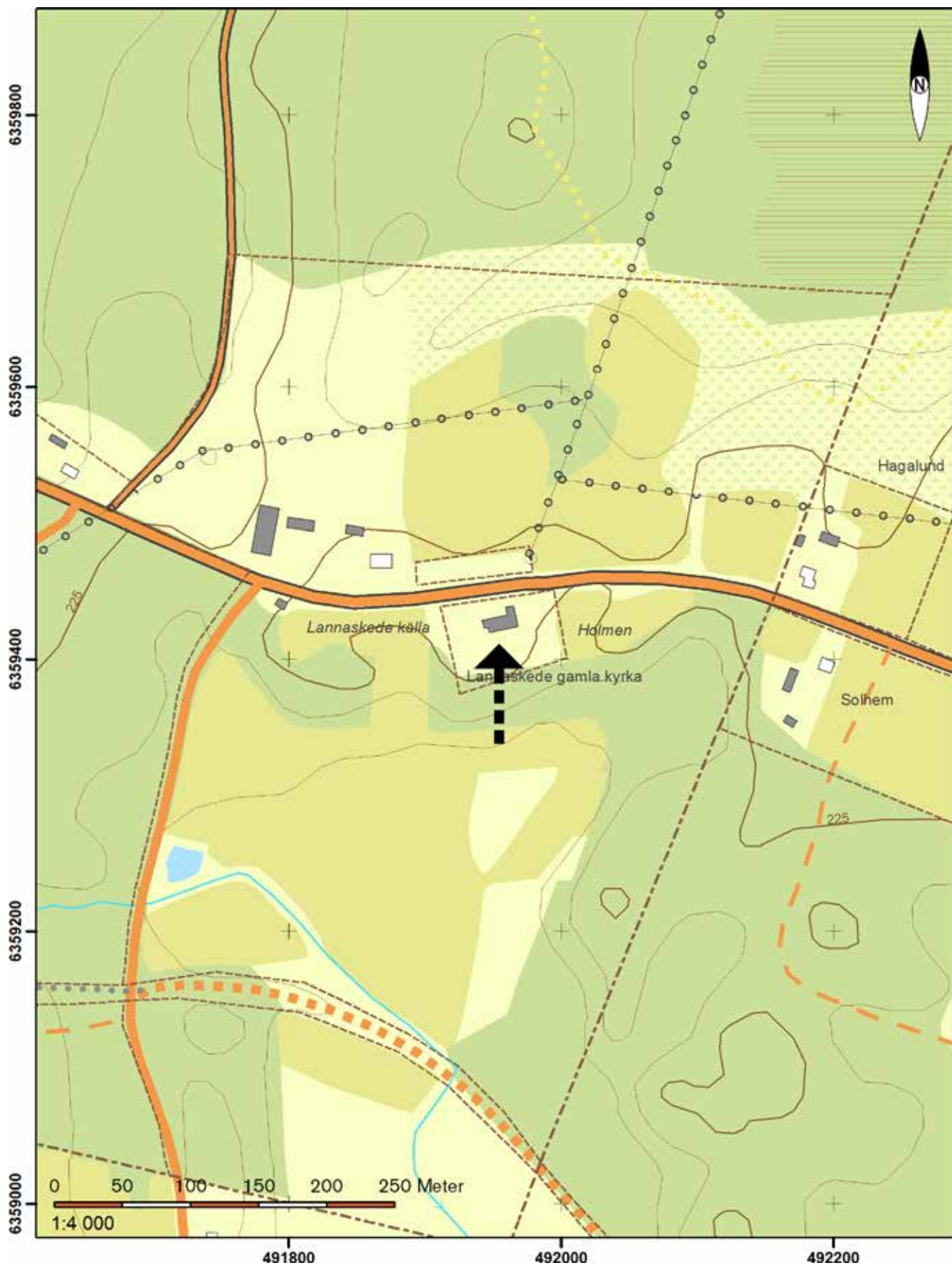
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2022

## Innehåll

|                                          |    |
|------------------------------------------|----|
| Inledning.....                           | 5  |
| Syfte och metod .....                    | 5  |
| Historik.....                            | 5  |
| Medeltiden.....                          | 6  |
| 1600-talet.....                          | 6  |
| 1700-talet.....                          | 6  |
| 1800-talet.....                          | 7  |
| 1900-talet.....                          | 7  |
| Tunnslipsanalyser av putsen .....        | 11 |
| Tolkning av putsanalysens resultat ..... | 12 |
| Kartering av fasadputsens.....           | 13 |
| Beskrivning till kartering .....         | 14 |
| Administrativa uppgifter.....            | 15 |
| Referenser.....                          | 15 |
| Arkiv.....                               | 15 |
| Referenser på webben .....               | 15 |
| Tryckta källor och litteratur .....      | 15 |

## Bilagor

|                                                                 |    |
|-----------------------------------------------------------------|----|
| Bilaga 1. Rapport tunnslipsanalys puts, Målarkalk AB 2006 ..... | 17 |
| Bilaga 2. Rapport tunnslipsanalys puts, Målarkalk AB 2008 ..... | 23 |
| Bilaga 3. Kartering av putsen på långhusets södra fasad .....   | 29 |
| Bilaga 4. Kartering av putsen på långhusets västra fasad.....   | 31 |
| Bilaga 5. Kartering av putsen på långhusets norra fasad.....    | 33 |
| Bilaga 6. Kartering av putsen på sakristians västra fasad ..... | 35 |
| Bilaga 7. Kartering av putsen på sakristians norra fasad .....  | 35 |
| Bilaga 8. Kartering av putsen på sakristians östra fasad .....  | 37 |
| Bilaga 9. Kartering av putsen på absidens norra fasad .....     | 39 |
| Bilaga 10. Kartering av putsen på absidens östra fasad .....    | 43 |
| Bilaga 11. Kartering av putsen på absidens södra fasad.....     | 45 |
| Bilaga 12. Kartering av putsen på korets södra fasad .....      | 47 |
| Bilaga 13. Kartering av putsen på långhusets östra fasad .....  | 49 |



Utdrag ur digitala fastighetskartan.

## Inledning

Lannaskede gamla kyrka genomgick en yttre restaurering 2009, med lagningar och konservering av fasadputs. Efter att nya skador uppkommit i fasadputsens planeras nu åter för partiella lagningar. Vid ett tidigt samråd den 16 maj 2022 diskuterades de antikvariska förutsättningarna för åtgärderna (se minnesanteckningar, daterade 2022-05-23 samt förtydligande, daterat 2022-09-13).

Förundersökningen med en kartering av putsen har utförts av Jönköpings läns museum på uppdrag av Vetlanda pastorat. Den påbörjades 2007 av konservator Gunnel Rosenqvist, inför fasadarbetena 2009 och fullföljs här 2022 av antikvarie Margareta Olsson med föreliggande rapport.

## Syfte och metod

Eftersom fasadputsen i partier bedöms vara från medeltiden och omfattar muralmålari från perioden 1400–1750 rekommenderades att en kartering av putsen upprättas i syfte att urskilja partier i fasaden med äldre puts av kulturhistoriskt värde respektive partier med sekundära sentida lagningar. Denna antikvariska förundersökning avses att användas i den fortsatta projekteringen med avsikten att kunna urskilja och ange förhållningsätt för olika delar av fasaden, med avseende på gränsdragningar mellan konservator och entreprenör samt på anpassade varsamma lagningsmetoder.

Förundersökningen omfattar inledningsvis en fördjupad historik med inriktning på fasadarbeten på kyrkan. Därefter redovisas resultaten av de putsanalyser som gjordes inför fasadarbetena 2009. Vid tolkningen av putsanalysen har byggkonsult Sölve Johansson rådfrågats. Johansson har i sin doktorsavhandling analyserat äldre hydrauliska kalkbruk i Norden.

Tyngdpunkten i undersökningen ligger på karteringen av fasadputsen. Denna utgår ifrån en tolkning av nytagna bilder dels 2007, dels 2009 samt äldre fotografier av kyrkan. De sistnämnda är uteslutande hämtade från läns museets bildarkiv eller Antikvarisk-topografiska arkivet vid Riksantikvarieämbetet. Karteringen baseras på en tolkning av bildmaterialet där informationen sedan överförs till fotografier av respektive fasad.

## Historik

Följande byggnads- och restaureringshistorik över kyrkan utgör ett sammandrag dels ur rapporten *Fördjupad historik över Lannaskede gamla kyrka* sammanställd av antikvarie Robin Gullbrandsson 2008, *JLM Byggnadsvårdsrapport 2008:36*, dels ur *Byggnadsvårdsrapport 2022:09* över restaureringen 2009.



Putsskador i anslutning till långhusets sydvästra hörn 2022.



Renässansmåleriet längs takfoten i samband med konserveringen 2009. Liknande dekor finns på Norra Sandsjö och Norra Ljunga kyrkor. Foto: Britt-Marie Börjesgård JLM.



Renässansdekoren längs takfoten och barockdekoren kring ett av fönstren har här frilagts 1936. Arbetet med att ta ned hela det yttre skiktet av spritputs genomfördes 1938. Foto: Einar Erici, ATA.

### *Medeltiden*

Lannaskede kyrka utgör en romansk absidkyrka i sten byggd någon gång under 1100-talets andra hälft. Planformen med väl tilltagen absid liksom baldakinportalen är typiska för Njudungskyrkorna i trakten och indikerar den 1145 nyinvigda Lundadomen som förebild. Byggnadshyttan bör ha varit lombardiskt influerad och haft koppling till domkyrkobygget. Omkring 1200 försågs kyrkan invändigt med högklassigt romanskt måleri, troligen av en mästare från det nygrundade cistercienserklostret i Nydala. Exteriörens målade kvaderdekor vid hörnen kan ha medeltida ursprung.

### *1600-talet*

De äldsta skriftliga källorna som rör kyrkans renoveringar utgör räkenskaper och sockenstämmoprotokoll från 1649 och framåt. En nyinredning och renovering av kyrkorummet torde ha skett under 1600-talets början som en följd av reformationens förändrade liturgi. Senast 1632 bör de invändiga romanska väggmålningarna ha putsats över och ersatts av en ny målningsskrud i renässans. I det södra absidfönstret finns rester av enkelt figurmåleri i renässans, typiskt för 1600-talets förra hälft. Liksom på flera andra kyrkor i Njudung dekorerades även putsfasaderna i anslutning till fönster, portar och takfot med röda bårder. Detta monokroma renässansmåleri anses av forskningen emanera från dekorationerna på Vasa-tidens slott, exempelvis Kalmar, Läckö och Vadstena.

Åren 1655–56 företogs arbeten på kyrkan, sannolikt rör det sig om takarbeten. 1666 är betalt för timmer och spån till vapenhuset, vilket får tolkas som att ett vapenhus av trä restes framför sydportalen detta år. 1668 omnämns ”kyrckiones hwitmenande och målade”. Enligt räkenskaperna hade 14 tunnor grå och 7 tunnor vit kalk inköpts. Följande år finns utgifter för fönster till kyrkan. Senast vid detta tillfälle har de medeltida fönsteröppningar förstörats och fönster tagits upp i nordmuren. Troligen föranleddes putsarbetena av just fönsterupptagningar. 1685 restes en sakristia i timmer, varför en passage upptogs genom norra kormuren.

### *1700-talet*

År 1702 putsades det invändiga renässansmåleriet över och väggar samt tak i kyrkorummet dekorerades i barockstil av Johan Columbus från Karlskrona. Denne tycks även ha gjort exteriör dekoration, i form av akantusrankor och änglahuvud kring fönstren i gult och rött, vilka därmed ersatte renässansdekoren.

År 1757 tycks ett litet timrat vapenhus ha byggts framför korpporten. År 1766 ersattes den timrade sakristian av en i sten, med något större mått. För arbetena svarade häradsurmästare Jonas Zachrisson från Djupanäs i Lemnhults socken och byggmästare Magnus Jönsson i Espilla. I samband med detta omputsades kyrkan, varvid kan misstänkas att fasaddekorationerna doldes och ej

förnyades. Till mur- och putsarbetena åtgick 70 tunnor grå kalk, nio tunnor vit kalk och fyra lass lera. Den gamla sakristian flyttades och blev nytt vapenhus framför sydportalen. 1770 tvingades nämnde murmästare omputsa sakristian eftersom delar av putsen fallit bort ovanför grunden.

År 1771 utförde målaren och korpralen Boldt dekorationer i sakristian i form av draperier kring fönstren och skyar i taket. Det var även tänkt att han skulle ha renoverat de förfallna målningarna på väggarna i kyrkorummet, men av det blev intet till följd av nödtiderna. Följande år lät församlingen istället överstryka väggarna med vitkalk ”rätt och slätt”, ett arbete som gjordes av en torpare. 1776 rödslammades spåntaken och annat utvändigt trä. 1778 vitlimmades ”röda fläckar” på kyrkans fasader, troligen någon algpåväxt eller fläckar från rödfärgningen.

#### *1800-talet*

År 1811 reparerades en spricka i absidvalvet av murmästare Fredrik Svanberg på Fredriksberg. 1822 ersattes den gamla, bitvis nedfallna, putsen på fasaderna med helt ny. Därvidlag förstörades fönsteröppningarna nedåt för att ge mer ljus i kyrkorummet, nya fönsterbågar tillverkades av Carl Dahlberg i Frishult. Byggmästare var Johannes Svanberg. 40 tunnor grå kalk, två tunnor vit kalk, ½ tunna salt och 10 lass lera åtgick till putsningen. Troligen var det vid detta tillfälle som fasaderna fick den spritputs med slätputsade fönster- och hörnomfattningar som syns på äldre fotografier. 1831 upptogs en ny huvudingång till kyrkan i västgaveln, varvid den gamla sydportalen igenmurades och vapenhuset flyttades. Murmästare var nämnde Fredrik Svanberg. Baldakinen kring sydportalen förstördes sannolikt redan i samband med vapenhusbygget på 1600-talet. 1846 försågs fyra fönsteröppningar med solbänkar av Ramkvillaskiffer.

År 1871 fattades beslut om bygget av en ny gemensam kyrka för Lannaskede och Myresjö församlingar. Den nya kyrkans uppförande 1876 på gränsen mellan de båda socknarna. Lannaskede gamla kyrka avsågs att behållas som kapell med gudstjänst en gång i månaden, även skulle kyrkogården vara fortsatt fredad. Således kom gamla kyrkan att hållas nödigt i stånd även efter 1876. Smärre reparationer företogs 1889, 1895 och 1908, bland annat av fönstren samt med en omtäckningen av taken med stickespån.

#### *1900-talet*

I samband med Myresjö ödekyrkas restaurering på 1920-talet väcktes frågan om Lannaskede gamla kyrkas istandsättande. Efter en insamling och med statliga anslag byttes takens uttjänta stickspåntäckning 1927 ut mot tjock, tjärdoppad furuspån.

År 1933 upprättade arkitekt Erik Lundberg vid Riksantikvarieämbetets byggnadsavdelning ett mer omfattande restaureringsprogram. Han poängterade i detta kyrkans särställning bland Smålands

Inför rekonstruktionen av sydportalen knackades all puts ned i ett område kring denna, sannolikt för att härleda portalens utbredning. Även kring korportens stenomfattning frilades från puts. Foto: Erik Lundberg, 1937, ATA.



medeltidskyrkor. Första etappen med en invändig restaurering ägde rum 1935–36 med landsantikvarie Gunnar Svahnström som kontrollant. Sättningssprickor i absiden till följd av den sandiga marken avhjälpes genom grundförstärkning med betong under densamma. Alla fönster fick nya bågar med blyinfattat antikglas. Korporten reparerades och sydporten återupptogs. Korfönstret kompletterades med en ny skifferhäll.

År 1938 slutfördes restaureringen av exteriören. Konservator Sven Wahlgren knackade fram fasaddekoren från 1600- och 1700-talen. Han konstaterade att underst finns en lerputs följd av en tunn, vit kalkstrykning, sedan en något tjockare vit kalkstrykning med renässansdekor, därefter en vit kalkstrykning med barockdekor och slutligen ett lager vit kalk samt en spritputs. Gesimsbården och hörnkedjorna fick retuscheras och rekonstrueras i varierande utsträckning beroende på väderstreck. I norr var skadorna små och prickades i, nedre delen av västra hörnkedjan fick rekonstrueras. Målningarna i söder var mer fragmentariska och putsen mer skadad, vilket krävde mer omfattande rekonstruktioner och retuscheringar, framför allt på hörnkedjorna. Målningen i portalen var mer skyddad och behövde endast lätt retuschering. På korväggen förstärktes frisen något i färg och hörnkedjan retuscherades samt kompletterades. De svåra sprickorna i absidväggen lagades med tunnflytande betong. Måleriet retuscherades och kompletterades med undantag för renässansdekoren. Skadorna på barockslingorna kring fönstren dämpades ned i neutral ton. Kring södra väggens fönster var skadorna svårast. För retuscher och rekonstruktioner användes kalkbeständig frescofärg, till renässansmåleriet engelskt rött och frescosvart och för putslagningars nedtoning umbra, ljusockra och terra. Båstadskalk användes till kalkbruk och kalkning.



Södra absidfönstret med framtagen renässansdekor 1938. Här syns även omfattningen av skador i den underliggande putsen efter friläggandet. Foto: Sven Wahlgren 1938, ATA.

Putsytorna fixerades upprepade gånger med starkt kalkvatten för att återfå en god bindning.

Utifrån konturerna i murverket kring sydportalen kunde man konstatera att den haft en baldakin. Vid grävning i marken framför så påträffades kolonnbaserna, en del av ett kapitel och några sandstenskvadrar från rundbågen. Baldakinen rekonstruerades med hjälp av dessa och nyhuggen sandsten från Rothé & Svenssons stenhuggeri i Jönköping. 1944 insattes en ny tillverkad dörr i portalen, efter ritningar från Riksantikvarieämbetet. 1957 utfördes även en ny korport efter ritningar av arkitekt Bent Jörgen Jørgensen, Byggnadsstyrelsen. Den gamla porten var otät och dragig.

1948 konserverades sakristigavelns vapensköld av Wahlgren.

1971 genomfördes en större invändig renovering av kyrkan. Byggmästare Lennart Flink, Sävsjö, ansvarade för arbetena, vilka främst föranleddes av fuktproblem. En dränering anordnades längs kyrkans norra sida med dagvattenbrunnar och en dräneringsledning som skulle leda ut vattnet under kyrkogårdsmuren i öster.

1974–75 konserverades fasadmåleriet på nytt av Wahlgren. Spjälkning och bom till följd av frostsprängning hade liksom blekning gått hårt åt puts och måleri. Fönsteromfattningarna hade de senaste åren i så hög grad skadats att de inte skulle kunna gå att återställa. Murytorna var därtill bemängda med mossor som vuxit in i putsen. Bindningsförmågan i putsen hade blivit mycket dålig. Skadad kalkputs ersattes med ny på utstockning av kalkcementbruk och slutligt påslag av rent kalkbruk (Gotländsk restaureringskalk) i likhet med den bevarade originalputsens karaktär. De nya ytorna kalkades därefter med samma rena kalk i tunna strykningar, bruten med freskofärg. Fasaddekoren rengjordes. För att motverka vidare påväxt på fasaderna nedtogs en stor lön vid södra långsidan och en gallring företogs av trädkransen på kyrkogården. För att förbättra vattenavledning och minska påfrestningar på putsen uppsattes 1975 hängrännor på sakristian.

1984 uppvisade fasadmålningarna åter skador. Gesimsbården var fläckvis blekt samt uppvisade sprickor och spjälkningar. Även fönster- och hörnomfattningar hade blekts i varierande utsträckning, bäst bevarad var omfattningen kring östfönstret. Konservator Ola Westerudd, Jönköpings läns museum, ansvarade för nya konserveringsåtgärder. Dittills dolda partier av gesimsbården framknackades. Putsskador och sprickor lagades med gotländskalk och sand. Alla lagningar och målningar överströks sedan ett flertal gånger med kalkvatten, vilket gjorde att målningarna framträdde tydligare. Östfönstrets dekor blev mer markant och behövde ej retuscheras. Däremot fylldes gesimsbården i med en tunn röd kalkfärg. Även andra uttunnade partier ifylldes. De mycket försvagade målningarna kring långsidornas fönster överkalkades eftersom det hade krävts kraftig retuschering för att förtydliga dem.



Putsstratigrafi på absiden, utförd 1938. Fyra skikt markerade varav nr III är det med renässansdekor och nr IV det med barockmåleri. Foto: Sven Wahlgren, ATA.

En ny sättningsspricka i absidvalvet föranledde 1998 förstärkningsarbeten med dragjärn genom koret och stålkilar i sprickan. För projektering stod Bjerking's ingenjörbyrå AB, Uppsala, och för utförandet bröderna Harbrechts byggfirma. Följande år grävdes ett dike längs långhusets nordsida för att avleda vatten, denna åtgärd visade sig dock ge föga verkan.

Inför den senaste fasadrestaureringen 2009 uppvisade fasaderna smärre putsskador, med enstaka partiella putssläpp. Avfärgningen var delvis urlakad, allra mest på den västra gaveln. De dekorativa rödmålade taklisterna, hörn- och fönsteromfattning var slitna och partiellt otydliga. En relativt kraftig påväxt av lavar, både av röd, svart och vit lav, förekom på fasaderna. Kraftigast var denna på sakristians norra gavel samt i anslutning till vinkeln mellan sakristians tak och den norra långhusväggen. Kyrkan hade många olika typer av puts, det förekom både äldre feta putsskikt, magrare bruk och sentida lagningar med KC-bruk. Vid solbänkar och vissa takanslutningar fanns rent cementbruk.

Efter prover behandlades fasaderna med algbekämpande medel i forma av klor på de svåraste partierna såsom sakristians norra gavel, delar av långhusets norra sida samt cirka 10 kvm i övrigt på långhuset samt Dentar på övriga ytor. Ytorna skurades sedan med rotborste och sköljdes av med hett vatten. Därpå avspolades ytan med vatten. Konservatorn använde ammoniak i blandning 1:4 för lavtvätt på aktuella ytor.

Prov med olika blästringmetoder utfördes. Sandblästring med fint munstycke, (0,6 mm och blästermedel 0,25–1 mm från cirka tre meters håll) tog alltför hårt och valdes därför bort. Efter prover valde man att rengöra fasadytor utan måleri med JOS-blästring. Denna utfördes med stor försiktighet och lågt tryck och blev den metod som valdes för rengöring på angivna ytor.

Ambitionen med putsarbetena var att ersätta ytliga cementlagningar, att skrota vittrad puts, ytputs med dåligt fäste (bom) samt spjälkande ytlig restaureringsputs och att spara äldre underliggande puts. I och med att putslagningarna utfördes partiellt blev beslutet att ta fram ett restaureringsbruk som kunde fungera både gentemot 1900-talets restaureringsputs och äldre puts. Cementlagningar som inte upplevdes utgöra något problem lämnades intakta.

Målarkalk fick i uppdrag att tillverka ett objektsanpassat putsbruk baserat på prov 1 enligt ovan. Lagningarna utfördes med särskilt framtaget lagningsbruk baserat på torrsläkt hydraulisk kalk och luftkalk (Kurakalk och Kulekalk) med proportionerna KKh 80/20/650 0–4 mm (torrbruk) och ytputsen SB212, KKh 80/20/800 0–2 mm (torrbruk). Bruket levererades som tvåkomponent och bereddes på plats (doserat med en förpackning Jurakalk per säck blött bruk).

Efter lavrengöring, blästring och avspolning knackades vittrad puts, bompartier, ytliga cementlagningar och spjälkande res-



taureringsputs ner och lagades upp med nytt bruk enligt ovan. Lagningarna var mest omfattande på sakristians västra gavel och skeppets norra långsida, i båda fallen ner mot mark. Generellt var skadorna koncentrerade till väggarnas nedre delar mot mark. Det var också förhållandevis stora skador i anslutning mot korportalen i söder, huvudparten av arbetena där utfördes dock av konservator. Lagningarna gjordes fläckvis, någon allmän filtning utfördes inte.

Fasaden i sin helhet avfärgades med kalkfärg, med pigmenterad kalk enligt kalkprov 94/9, 6:12 i Kalkfärgslikaren. Detta innebär en inblandning av 35 gram guldockra kulör 94 och 45 gram obränd terra di sienna, kulör 46, per 25 kg kalkpasta, Kulekalk från Målarkalk och 160 liter vatten.

På partier med icke avlägsnade cementlagningar noterades dålig sugning. Dessa ytor behandlades med sandkalk i två strykningar för att få kalkavfärgningen att fästa. Enstaka smidesdetaljer i fasaden infärgades lika fasad.

### Tunnslipsanalyser av putsen

Inför restaureringen 2009 togs flera putsprover, som analyserades med tunnslipsanalys vid SEIR-materialanalyse A/S i Helsingör via Målarkalk AB (se analysrapport bilaga 1). Två prover togs hösten 2006, dels ett vid takåsen på sakristians norra gavel (prov 1), dels ett vid takfoten på långhusets södra sida (prov 2), båda med ambitionen att identifiera och analysera äldre putsbruk.

Kyrkan från nordost 2009 under pågående fasadarbeten. Foto: Britt-Marie Börjesgård, JLM.

Provet som togs i anslutning till takfoten på långhusets södra fasad innehöll tre putslager, ytterst ett tunt lager (0,7 mm) vitgrått luftkalkbruk med liten tillsats av cement, därefter ett tjockt lager (15-35 mm) lerhaltigt fett subhydrauliskt kalkbruk samt innerst ett vitt mycket fett subhydrauliskt kalkbruk. Bindemedlet (kalken) i det innersta bruket bedömdes kunna härledas till Visingsögruppens bergarter. Bindemedlet i mellanskiktet bedömdes i stället komma från Fröderydstraketen och de marmorbergarter som förekommer vid Årset.

Provet som togs på sakristians gavel bestod ytterst av tre skikt med traditionell våtsläckt kalkfärg samt därefter tre lager putsbruk av svagt hydrauliskt kalkbruk, troligen påförda vid ett och samma tillfälle. Bindemedlet i alla putslagren bedömdes komma ifrån kalksten som förekommer i Fröderydstrakten.

Under projekteringsgången togs i juni 2008 ytterligare prover för tunnslipsanalys (se analysrapport bilaga 2). Syftet var här att försöka få fram ett restaureringsbruk som kunde fungera både med de äldre putsskikten och med 1900-talets restaureringsbruk. Två prover togs på den västra gaveln där det utförts putsarbeten vid flera tillfällen på 1900-talet. Dessa togs ca 1,60 meter ovan mark och strax intill den målade hörnkedjan. Yttre skiktet var ett KC-bruk (KC80/20/800 0-2 mm) och därunder ett KC-bruk (KC80/20/650 0-3,5 mm). Därunder fanns ytterligare ett lager KC-bruk (KC10/90/600 0-1,5) vilket möjligen utgör en grundning samtida med de båda yttre skikten. Därunder fanns ett äldre putslager av lerhaltig hydraulisk kalk i fet blandning. I analysen beskrivs detta som ett "moderat hydrauliskt" kalkbruk, alltså ett medelstarkt dito.

Prov 2 togs på den södra korväggen, till vänster om kordörren, ca 1,50 meter över mark. Detta prov bestod av äldre putsbruk i fet blandning (10 volymdelar kalk till 1 volymdel sand). Bindemedlet beskrivs som "moderat hydraulisk" kalk och av samma typ som den innersta putsen i provet från den västra gaveln. Ytterst fanns en kalkfärg som bedömdes vara samtida med putsskiktet.

#### *Tolkning av putsanalysens resultat*

Putsen på sakristians norra gavel, i tre skikt, bedöms vara samtida med dess tillkomst 1766. Bindemedlet har vid analysen antagits komma från Fröderydstrakten alltså i kyrkans närområde. Kalkbrottet i Årset var verksamt under perioden 1856–1890 men kalkbrytning bör ha förekommit i trakten även tidigare. Ett kalkbrott i Löneberg är även känt vilket borde ha gett ett starkt hydrauliskt kalkbruk. Putsarbetena på kyrkan 1766 utfördes av byggmästaren Magnus Jönsson från trakten (Espilla).

Motsvarande puts som den på sakristian påträffades även vid takfoten på långhusets södra fasad, här i mellanskiktet. Det skulle i så fall innebära att detta lager skulle ha tillkommit 1766, då även kyrkans fasader putsades. Att putslageret inte ligger över skiktet

med renässansmåleriet skulle kunna tolkas som att enbart putslagningar vidtogs vid tidpunkten samt att fasaderna med dess måleri enbart ströks över med kalkfärg. Detta antagande styrks av den beskrivning av putsen som konservator Sven Wahlgren gör 1938 där det under 1822-års spritputs enbart låg en vit kalkstrykning över fasadmålningarna.

Vid takfoten på långhusets södra fasad påträffades vid analysen ett inre skikt av kalkbruk. Detta bruk var av subhydraulisk kalk men skiljer sig från mellanskiktet eftersom det dels var vitgrått i kulören, dels att bindemedlet (kalken) bedömdes komma ifrån Visingsöformationen. Detta bruk/puts är med största sannolikhet medeltida och bör motsvara kyrkans äldsta utvändiga puts. Den kan vara samtida med kvadermåleriet vid hörnen och bedöms i så fall ha tillkommit under 1400-talet.

Putsbruket som påträffats underst på västra gaveln och i anslutning till södra korportalen och som beskrivs som moderat hydrauliskt kalkbruk bör motsvara 1766 års putslagningar. Vid restaureringen 1938 ska istället en båstadskalk ha använts, vilket är en ren luftkalk.

KC-putsen i tre lager som förekommer på västra gaveln bör ha tillkommit antingen vid renoveringen 1974–75 eller 1984.

### Kartering av fasadputsen

Karteringen syftar till att identifiera och skilja ut olika partier av fasadputsen med äldre värdefull puts respektive ytor med sekundära lagningar. Med hjälp av detta underlag kan sedan olika förhållningssätt och lagningsmetoder utarbetas under projekteringen. Kartereringen baseras dels på en undersökning av fasadputsen som genomfördes 2007 av konservator Gunnel Rosenquist inför fasadrestaureringen 2009. Denna kartering utfördes genom en okulär besiktning i fält, tunnslipsanalyser av putsen samt en genomgång av äldre arkivmaterial med fotografier från 1900-talet. Utifrån detta har sedan puts av olika ålder och sekundära lagningar lokaliserats och markerats på nytagna fotografier av fasaderna. Denna kartering kom av olika anledningarna aldrig att helt färdigställas och har inte heller publicerats.

Underlaget från 2007 har nu sammanställts och karteringen kompletterats med de lagningar som genomfördes 2009. Efter rengöringen av putsfasaden 2009 framträdde även de sekundära 1900-talslagningarna mer tydligt och i de fall de hade missats på karteringen från 2007 har de nu markerats (se bilaga 3-14).

Karteringen har utförts genom tolkning av äldre och nytagna fotografier som genom manuell överföring markerats på fasadfotografierna. Överföringen har gjorts utifrån synliga skillnader i putsens struktur. I vissa fall har gränserna för lagningarna framträtt tydligt och här har markeringarna kunnat göras med en realitets stor exakthet. I vissa fall är markeringarnas läge mer osäkra och

får därmed ses mer som en antydning om att en lagning förekommer någonstans i detta område.

Några mindre områden på långhusets östra gavel och korets norra fasad finns inte med i karteringen, eftersom äldre bildmaterial saknas för dessa delar.

### Beskrivning till kartering

*Rött* Partier med muralmåleri från medeltiden eller 1600-talet i original och på putsyta av samma ålder.

*Gult* Partier av lerhaltig subhydraulisk puts som kan vara i original från medeltiden eller 1600-talet.

*Lila* Partier med muralmåleri från år 1702 och på putsyta som kan vara medeltida eller från 1600-talet.

*Grönt* Sekundära lagningar från 1900-talet. Lagningarna kan vara utförda med hydrauliskt kalkbruk eller kalkcementbruk. Det är oklart om lagningarna enbart berör det yttre putsskiktet eller om de går in till murverket. De kan även vara utdragna över äldre putslager vid kanterna.

*Mur* Partier med sekundära lagningar från 1900-talet som med säkerhet går in till murverket.

*Grått* Partier med sekundära lagningar som utförts 2009. Lagningarna är utförda med Kulekalk och Jurakalk i blandning. Det förekommer både lagningar som går in till murverket och ytliga lagningar.

*Mörk gult* Partier med skadad puts och med bortfall 2007.

*Mörk grönt* Partier med sprickor i putsen 2007.

## Administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr:..... 2022-137  
Beställare:..... Vetlanda pastorat  
Rapportansvarig:..... Margareta Olsson  
Rapportgranskning:..... Anders Franzén  
Län:..... Jönköpings län  
Kommun:..... Vetlanda kommun  
Socken:..... Lannskede socken  
Fastighetsbeteckning:..... Lannaskede Stom 2:1

## Referenser

### Arkiv

*Jönköpings läns museum (JLM)*

Bildarkivet. Fotografier av Lannaskede gamla kyrka

### Referenser på webben

*Antikvarisk-topografiska arkivet, Stockholm (ATA)*

Fotografier (<https://app.raa.se/open/arkivsok/search>)

### Tryckta källor och litteratur

Börjesgård Britt-Marie, 2022. *Lannaskede gamla kyrka Antikvarisk medverkan i samband med yttre restaurering*. Jönköpings läns museum, byggnadsvårdsrapport 2022:09.

Gullbrandsson, Robin. 2008. *Lannaskede gamla kyrka Fördjupad historik*. Jönköpings läns museum, byggnadsvårdsrapport 2008:36.



## Bilaga 1. Rapport tunnslipsanalys av fasadputs, 2006-11-08



## MÅLARKALK AB

Hyllinge 2006-11-08

Lannaskede Kyrkliga Samfällighet  
Att: Kjell Gunnarsson  
Lina Sandellgården  
570 12 Landsbro

**Analysrapport****Objekt:**

Lannaskede kyrka

Två prover är uttagna av Målarkalk AB märkta:

**Prov 1: Vid takåsen på sakristians norra sida.****Prov 2: Vid takfot på långhusets södra sida, vid åskledare****Frageställning:**

Bindemedelstyp, ballast och sammansättning?  
Vilka färgtyper förekommer?

**Analysmetod:**

Tunnslipsanalys

**Beskrivning av provet: Prov 1.**

Provet består innerst av ett stycke brunaktig, lerhaltig puts (puts 1) med ett lite ljusare vitgrått bruk (puts 2) och ytterst en ljusbrun ytputs (puts 3).

Ytputsen är struken med en svagt bruten kalkfärg som är applicerad i tre olika tunna skikt. De olika skikten redovisas i följande rapport.

**Resultat:**Färgskikt (ytterst)

Färgskiktet består av tre likvärdiga skikt med en kalkfärg utan fyllnadsmedel eller pigment.

Kalken har svagt hydrauliska egenskaper.

Tjockleken på detta skikt är 0-0,5 mm

Puts 3 (Ytputs)

Ett tunt ljusbrunt skikt på 0,3-0,8 mm.

Detta skikt saknar helt ballast och består endast av kalk med hydrauliska egenskaper som bindemedel.

Kontor / Lager / Kalkslageri  
Hyllingegården  
Bredåkersgatan 11

Telefon:

042-22 50 18

Fax

042-23 41 85

Postgiro

7 72 42-6

Bankgiro

653-2360

Org. nr.

556052-6682



**Sammanfattning Prov 1:** De tre putsskikten i detta prov bedöms vara utförda i tät tidsföljd efter varandra. Den kalksten som använts som bindemedel i samtliga tre putsskikt är av metamorft ursprung och härstammar från samma fyndighet.

I detta område troligen från Fröderydområdets marmorbergarter i området vid Årset. De hydrauliska egenskaperna kommer från delvis smälta och ombildade järn- och silikathaltiga mineraler som förekommer i denna marmor.

Det är de järnhaltiga mineralerna som ger putsen dess kulör. Det bindemedel som använts i de tre skikten har ett mycket högt innehåll av oupplösta och andra fasta partiklar i massan. Dessa utgör ca 38 volymprocent av bindemedlet i puts 2 och 27 volymprocent i puts 1. Dessa fasta partiklar bör ren tekniskt betraktas som ballast vilket skall vägas in när man skall avgöra vilken typ/styrka ett nytt putsbruk skall ha.

De två innersta strykningarna i färgskiktet bedöms vara utförda i nära anslutning till putsningen. Den yttersta kalkstrykningen har ett lägre innehåll av oupplösta kalkklumpar än underliggande färgskikt och den här använda kalken bedöms vara av annat slag.

Det finns inga tecken på onormal nedbrytning i puts eller färgskikt.

Anm: Det uttagna provet 1 innehöll också djurhår som troligen fungerat som armering i putsen.

Dessa har dock inte funnits med i det parti som fotograferats i analysen men fanns likväl med i delar av provstycket.

Orsaken till att de ej finns med på foto är att djurhår ofta ligger samlade i partier och inte är väl fördelade i putsen.

*djurhår*

Puts 2

Ett ljusbrunt bruk med en tjocklek på 4,0-7,0 mm.  
Bindemedlet utgör ca 82 volymprocent av bruket och består av en svagt hydraulisk kalk och karbonatiserad massa.

Ballasten, som utgör ca 12 volymprocent av bruket, består av kvarts, fältspat och bergsfragment av granit och gnejs.  
Ballasten kan karaktäriseras som en lätt fillerfattig naturlig sand med en största storlek på 1,0 mm

Träkol i form av korn på upp till 0,1 mm förekommer i provet.  
Mängden träkol utgör mindre än 1 volymprocent av bindemedlet.

Lufthalten i provet är 6 volymprocent.

Bruket är helt karbonatiserat och har en del krympsprickor.  
Brukets sammansättning motsvarar i volymdelar K 5:1 alltså 5 volymdelar kalk och 1 volymdel ballast.

Puts 1 (Innerst)

Ett brunfärgat bruk med en tjocklek på 8,0-13,0 mm.  
Bindemedlet utgör ca 58 volymprocent av bruket och består av en svagt hydraulisk kalk och karbonatiserad massa.

Ballasten, som utgör ca 39 volymprocent av bruket, består av kvarts, fältspat, glimmer och bergsfragment av granit och gnejs.  
Ballasten kan karaktäriseras som en ler- och silthaltig naturlig sand med en största storlek på 4,0 mm

Träkol i form av korn på upp till 0,1mm förekommer i provet.  
Mängden träkol utgör mindre än 1 volymprocent av bindemedlet.

Lufthalten i provet är 3 volymprocent.

Bruket är helt karbonatiserat och har inga krympsprickor.  
Brukets sammansättning motsvarar i volymdelar K 2:1 alltså 2 volymdelar kalk och 1 volymdel ballast.

Puts 1 (Innerst)

Ett vitt bindemedelsrikt bruk som ligger inneslutet som partier i puts 2. Detta bruk kan vara murbruk från det bakomliggande murverket. Skiktets totala tjocklek är som mest 15 mm.

Bindemedlet utgör ca 83 volymprocent av bruket och består av en svagt hydraulisk kalk och karbonatiserad massa.

Ballasten, som utgör ca 13 volymprocent av bruket, består av kvarts, fältspat bergsfragment av granit och gnejs. Ballasten kan karaktäriseras som en lätt fillerfattig sand med en största storlek på 1 mm.

Lufthalten i provet är 4 volymprocent.

Bruket är helt karbonatiserat och har en del krympsprickor. Brukets sammansättning motsvarar i volymdelar K 5:1 alltså 5 volymdelar kalk och 1 volymdel ballast.

**Sammanfattning Prov 2:** Bindemedlet i puts 1 är framställt genom bränning av kalksten med sedimentärt ursprung. Denna kalkstenen kan komma ifrån Visingsögruppens bergarter vid Vättern men även annat ursprung kan vara möjligt. De hydrauliska egenskaperna kommer från delvist smälta, ombildade kvartskorn från den finkorniga sandstenen som förekommer i kalkstenen. Innehållet av järnhaltiga mineraler är lågt och putsens bindemedel har därför en vitare nyans.

Bindemedlet i puts 2 är framställt av samma typ av metafor kalksten som utgör bindemedel i Prov 1. Innehållet av järnhaltiga komponenter är dock lägre och denna putsen har därför en mindre brunaktig färgton än de i Prov 1.

Det bindemedel som använts till putsskikt 1 och 2 har ett mycket högt innehåll av ouplösta och andra fasta partiklar i massan. Dessa utgör ca 35 volymprocent av bindemedlet i puts 2 och 37 volymprocent i puts 1. Dessa fasta partiklar bör ren tekniskt betraktas som ballast vilket skall vägas in när man skall avgöra vilken typ/styrka ett nytt putsbruk skall ha.

Putsskikt 1 och 2 bedöms vara utförda i tät tidsföljd efter varandra. Puts 3 som innehåller portlandcement är betydligt yngre.

Det finns en del gipshaltiga utfällningar i putsskikt 2. Provet har inga andra tecken på onormal nedbrytning i puts eller färgskikt.

**Beskrivning av provet:****Prov 2.**

Provet består ett stycke brunaktig, lerhaltig puts (puts 2) med inneslutna partier av ett lite ljusare vitgrått bruk (puts 1) och ytterst rester av en betydligt yngre puts (puts 3).

De olika skikten redovisas i följande rapport.

**Resultat:**Puts 3 (yngre puts)*Prov 2, puts 3*

En vitgrå finkornig puts på 0-0,7 mm.

Bindemedlet utgörs av ren lufthårdande kalk med en mindre tillsats av portlandcement.

Ballasten utgörs av en naturlig sand med en största storlek på 0,5 mm.

På grund av den lilla mängden av detta skikt i provet kan inga ytterligare uppgifter lämnas.

Puts 2*Prov 2, puts 2  
djurhår*

Ett ljusbrunt bindemedelsrikt bruk med en tjocklek på 15-35 mm.

Bindemedlet utgör ca 68 volymprocent av bruket och består av en svagt hydraulisk kalk och karbonatiserad massa.

Ballasten, som utgör ca 28 volymprocent av bruket, består huvudsakligen granit och gnejs.

Ballasten kan karaktäriseras som en lätt fillerfattig naturlig sand med en största storlek på 4mm

Träkol i form av korn på upp till 0,1 mm förekommer i provet. Mängden träkol utgör mindre än 4 volymprocent av bindemedlet.

Lufthalten i provet är 4 volymprocent.

Bruket är helt karbonatiserat och har en del krympsprickor. Brukets sammansättning motsvarar i volymdelar K 2:1 alltså 2 volymdelar kalk och 1 volymdel ballast.

Provet innehåller ljusa och bruna djurhår som troligen fungerat som armering (se foto 6).



## Bilaga 2. Rapport tunnslipsanalys puts, 2008-08-04



## MÅLARKALK AB

Hyllinge 2008-08-04

Jönköpings läns museum  
Gunnel Rosenquist  
Box 2133  
550 02 Jönköping

**Analysrapport:** Lannaskede gamla kyrka

**Prov:** Två stycken prover märkta:  
"Prov 1: Västra gaveln" och "Prov 2: Korets södra sida".  
Proverna är uttagna av beställaren.

**Frageställning:** Sammansättningen i de olika skikten?

**Provtagningsmetod:** Tunnslipsanalys

**Prov 1: Västra gaveln**

**Beskrivning:** Provet består av flera olika stycken av puts av ett ljusgrått, finkornigt bruk (Puts 4) med vita och svagt rosa färgskikt (Färgskikt 1 och 2) ytterst. Därunder följer brottstycken med liknande ljusgrå finkornig puts (Puts 3) och en mera gråaktig finkornig puts (Puts 2) som sitter utanpå en brunaktig grovkornig puts (Puts 1).

**Sammansättning:** **Färgskikt 2 (ytterst)**  
Svagt rosa och luftkalkbaserad färg innehållande pigment av järnoxidröd och orange ocker. Tjocklek 0-0,12 mm.

**Färgskikt 1**  
Vit lufthärdande kalkfärg utan pigment. Tjocklek 0-0,1 mm.

**Puts 4**  
En KC-baserad puts med ett blandningsförhållande motsvarande ungefär KC 80/20/800 0-2 mm.  
Bindemedlet består av en mikrokristallin grundmassa innehållande övervägande kalk samt korn från relativt ren lufthärdande kalk och korn innehållande mineraler som är typiska för portlandcement.  
Ballasten kan beskrivas som en natursand 0-2 mm men med en hög andel av finmaterial < 0,1 mm. Lufthalten är 8 vol%, det bedöms som sannolikt att luftporbildande medel använts. Inga krympsprickor är observerade.

|                                                       |              |              |           |          |             |
|-------------------------------------------------------|--------------|--------------|-----------|----------|-------------|
| Kontor / Lager / Kalkslageri                          | Telefon      | Fax          | Postgiro  | Bankgiro | Org.nr.     |
| Hyllingegården<br>Brogårdavägen 11<br>260 61 Hyllinge | 042-22 50 18 | 042-23 41 85 | 7 72 42-6 | 653-2360 | 556052-6682 |





# MÅLARKALK AB

## Puts 3

En KC-baserad puts med ett blandningsförhållande motsvarande ungefär KC 80/20/650 0-3,5 mm. Bindemedlet består av en mikrokristallin grundmassa innehållande övervägande kalk samt korn från relativt ren lufthärdande kalk och korn innehållande mineraler som är typiska för portlandcement. Ballasten kan beskrivas som en natursand 0-3,5 mm men med en hög andel av finmaterial < 0,1 mm. Lufthalten är 3 vol%, inga krympsprickor är observerade. Bruket är som helhet mycket likt utanpåliggande Puts 4 i sin sammansättning.

## Puts 2

En KC-baserad puts med ett blandningsförhållande motsvarande ungefär KC 10/90/600 0-1,5 mm. Bindemedlet består av en mikrokristallin grundmassa innehållande kalk samt korn från relativt ren lufthärdande kalk och korn innehållande mineraler som är typiska för portlandcement. Andelen cementkorn är väsentligt högre än i Puts 3 och 4. Ballasten kan beskrivas som en natursand 0-1,5 mm men med en hög andel av finmaterial < 0,1 mm, alltså ganska lik sanden i de två utanpåliggande putserna. Lufthalten är 5 vol%, inga krympsprickor är observerade.

## Puts 1

En kalkbaserad puts med ett blandningsförhållande motsvarande ungefär Kh 1:2 0-2 mm, den använda kalken klassas som "moderat hydraulisk". Bindemedlet består av en mycket inhomogen grundmassa innehållande övervägande kalk (kristallstorlek 1-3 µm) samt korn och klumpar av ren kalk, kalk med orenheter, bergartsfragment, underbränd kalksten samt små rester av träkol. Bindemedlet är helt karbonatiserat. Ballasten kan beskrivas som en finkornig kantrund natursand, största kornstorleken i tunnslipen är 1 mm. Lufthalten är 3 vol%, enstaka grova krympsprickor är observerade i skiktet.

*Moderat hydraulisk  
12-18%  
samma som oren kalk*

*50:50 eller 40:60*

Kontor / Lager / Kalkslageri

Hyllingegården  
Brogårdavägen 11  
260 61 Hyllinge

Telefon

042-22 50 18

Fax

042-23 41 85

Postgiro

7 72 42-6

Bankgiro

653-2360

Org.nr.

556052-6682



# MÅLARKALK AB

## Övrigt

Färgskikt 1, 2 och Puts 4 bedöms vara utförda tidsmässigt ganska tätt efter varandra. Puts 2 och 3 bedöms även de vara utförda tidsmässigt tätt efter varandra. Det kan inte med säkerhet avgöras hur lång tid det gått mellan utförandet av Puts 3 och 4, de använda materialen är dock mycket lika varandra. Puts 2 är applicerad ovanpå den vittrade/rengjorda ytan av Puts 1, sannolikt som en cementrik grundning inför applicering av Puts 3.

Bortsett från vittring av färgskikten har inga andra tecken på nedbrytning av de olika skikten observerats.

---

| Kontor / Lager / Kalkslageri                          | Telefon      | Fax          | Postgiro  | Bankgiro | Org.nr.     |
|-------------------------------------------------------|--------------|--------------|-----------|----------|-------------|
| Hyllingegården<br>Brogårdavägen 11<br>260 61 Hyllinge | 042-22 50 18 | 042-23 41 85 | 7 72 42-6 | 653-2360 | 556052-6682 |



# MÅLARKALK AB

## Prov 2: Korets södra sida

### Beskrivning:

Provet består av ett stycke av bindemedelsrik ljusgrå/lätt brunaktig puts. Ytan är lätt ojämn och täckt av ett vitt/lätt brunaktigt till svagt rosa färgskikt.

### Sammansättning:

#### Färgskikt (yttre)

Lätt brunaktig till lätt rosa kalkfärg baserad på samma typ av kalk som i underliggande puts. Tjocklek 0,1-1,2 mm.

#### Puts (innerst)

En kalkbaserad puts med ett blandningsförhållande som motsvaras av ca 10 volymdelar kalk och 1 volymdel sand. Bindemedlet består av en mycket heterogen grundmassa innehållande övervägande kalk (kristallstorlek 1-3 µm) samt korn och klumpar av ren kalk, kalk med orenheter, bergartsfragment, underbränd kalksten samt små rester av träkol. Kalken har en sammansättning som ger den hydrauliska egenskaper och klassa som "moderat hydraulisk". Bindemedlet är helt karbonatiserat och bedöms vara av samma typ som i Puts 1 i Prov 1. Ballasten kan beskrivas som en finkornig kantrund natursand, största kornstorleken i tunnslipen är 1 mm. Lufthalten är 6 vol% och flera relativt grova krympsprickor är observerade.

### Övrigt

Färgskiktet och putsen bedöms vara utfört tidsmässigt tätt inpå varandra. Den använda kalken i de två skikten bedöms ha samma ursprung. Det är inte observerat några tecken på onormal påverkan eller nedbrytning i del olika skikten.

### Reservation:

Resultatet gäller bara byggnaden som helhet i den utsträckning provet är representativt för övriga ytor.

Eventuella frågor besvaras av undertecknad.

Kontor / Lager / Kalkslageri

Telefon

Fax

Postgiro

Bankgiro

Org.nr.

Hyllingegården  
Brogårdavägen 11  
260 61 Hyllinge

042-22 50 18

042-23 41 85

7 72 42-6

653-2360

556052-6682



# MÅLARKALK AB

## Jämförelse med tidigare prover tagna från Lannaskede gamla kyrka:

Den kalk som finns som bindemedel i Puts 1 (innerst) i "Prov 1: Västra gaveln" samt i både färg och putsskikt i "Prov 2: Korets södra sida" uppträder även i den tidigare analysen.

I det fallet återfinns en likvärdig eller likadan kalk i alla putsskikt och i de två innerst färgskikten (av tre) i "Prov 1: Takåsen på sakristians norra sida" samt i Puts 2 i "Prov 2: Takfot på långhusets södra sida, vid åskledare".

Denna kalktyps ursprung har man i analysen från 2006 beskrivit på följande sätt:

"...framställd genom bränning av kalksten av metamorft ursprung. Det är mest sannolikt att den använda kalken härstammar från Fröderydsgruppens marmorbergarter i området vid Årset. Den hydrauliska komponenten är ombildade (delvis smälta) silikathaltiga och järnhaltiga mineraler, som förekommer i marmorn. De järnhaltiga mineralerna ger putsen en brunaktig färg."

Slutsatsen är då att detta verkar vara den puts som kyrkan putsats med från början. Bara på ett ställe uppträder en annan bindemedelstyp (Prov 2 i analysen från 2006) i ett bruk som sitter innanför bruken blandade med ovan nämnda kalktyp som bindemedel. I detta fall har man i den tidigare analysen bedömt det som möjligt att det rör sig om att den där underliggande putsen (Puts 1 i Prov 2, 2006) är ett murbruk.

Eventuella frågor besvaras av undertecknad.

Med vänliga hälsningar

## MÅLARKALK AB

Produkter och kunskap för byggnadsvård

Daniel Nymberg

| Kontor / Lager / Kalkslageri                          | Telefon      | Fax          | Postgiro  | Bankgiro | Org.nr.     |
|-------------------------------------------------------|--------------|--------------|-----------|----------|-------------|
| Hyllingegården<br>Brogårdavägen 11<br>260 61 Hyllinge | 042-22 50 18 | 042-23 41 85 | 7 72 42-6 | 653-2360 | 556052-6682 |





### Bilaga 3. Kartering av putsen på långhusets södra fasad





#### Bilaga 4. Kartering av putsen på långhusets västra fasad





## Bilaga 5. Kartering av putsen på långhusets norra fasad





## Bilaga 6. Kartering av putsen på sakristians västra fasad





## Bilaga 7. Kartering av putsen på sakristians norra fasad





## Bilaga 8. Kartering av putsen på sakristians östra fasad





## Bilaga 9. Kartering av putsen på absidens norra fasad





## Bilaga 10. Kartering av putsen på absidens östra fasad





**Bilaga 11. Kartering av putsen på absidens södra fasad**



## Bilaga 12. Kartering av putsen på korets södra fasad





### Bilaga 13. Kartering av putsen på långhusets östra fasad







En kartering av fasadputsens på Lannaskede gamla kyrka genomfördes 2007 av konservator vid Jönköpings läns museum. Denna har nu sammanställts i föreliggande rapport och kompletterats med de putslagningar som genomfördes 2009.

